

בכורות מז

משה שווערד

1. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף מז עמוד א

דמדרינן ליה אדעת רבים. וכן נפסק להלכה לענין לעלות לדוכן דאם נושא נשים בעבירה אסור לעלות לדוכן עד שיודור על דעת רבים ומקשה ה"ברכת הזבח" דהא נקטינן להלכה כמ"ד צריך לפרט הגדר א"כ למה צריך ליודור על דעת רבים ומתריץ המ"א דחיישינן שמא יבא לפני חכם שאינו יודע שהלכה כמ"ד צריך לפרט ויתיר אף ע"פ שהגודר לא יפרט

אבל קשה דאמרינן בגמרא דהיתומים משיבועים אלמנה שמא נהנתה מנכסי בעלה ותקנו שלא להשביעה משום שיוצא מזה מכשול ותקנו שתיודור נדר וכיון דקיי"ל דצריך לפרט, די בנדר ולמה לא חששו שמא תבא לפני חכם שאינו יודע להלכה כמ"ד שצריך לפרט ומתריץ המ"א דאפשר דבאיסור חששו יותר ודוחק. ונראה דהנה הכא מיירי בכהן עבריינן שעובר על איסור דאורייתא בריש גלי שחי עם גרושה וממשיך בעבירה זו ולא יועיל אם נעשה לו איסורים אחרים שהרי יכול לעבור גם עליהם ופירשנו לעיל דהגדר שעושים כאן אינו אלא לחיזוק הקבלה ולא משום דסמכינן שלא יעבור על הגדר ונראה דלמ"ש צריך לפרט הגדר אינו אלא מדרבנן, דמדאורייתא הגדר מותר אף אם לא יפרט נמצא שאם ניחוש לו שיעבור ויתיר בלא פירוש ויש עליו הגדר רק מדרבנן יעבור על הגדר שלא יחשוש לאיסורים דרבנן אבל כשמדיר על דעת רבים שפירשנו לעיל שמוסר לרבים הזכות התרה ואם יתיר החכם ולא ישאל את הרבים הלא מדאורייתא אינו מותר ונשאר הגדר בתקפו ולכן אף שנקטינן כמ"ד צריך לפרט אפ"ה מדרינן ליה אדעת רבים אבל גבי אלמנה לא חיישינן שתעבור על איסור דרבנן א"כ לא יועיל לה אם תתיר בלא פירוש הגדר שהרי ישאר עליה איסור דרבנן.

2. ספר יד בנימין

שם בגמ' הניחא למ"ד צריך לפרט את הנדר (נ"צ לדעת החוס' ערכין כ"ג). ד"ה מר, א"צ לפרט סיבת הנדר אלא סגי לפרט לשון הנדר עיי"ש, אצל יש ראשונים דס"ל דצריך לפרט סיבת הנדר, אלא למ"ד א"צ לפרט את הנדר מאי איכא למימר. ומסיק דמדרי' ליה על דעת רבים. ומצואר דלמ"ד צריך לפרט הנדר א"צ להדירו על דעת רבים, וכבר תמהו רבים על הרמז"ס צפ"ו מהל' צ"א"מ הל' ט' דמנריך (צמשנמינו) להדירו ע"ד רבים והרי קי"ל דצריך לפרט את הנדר, וכן קשיא על השו"ע או"ח סי' קכ"ח סעי' מ' דמעתיק לדברי הרמז"ס הנ"ל, ואילו צי"ד סי' רכ"ח סעי' י"ד פסק דצריך לפרט הנדר, וקושיא זו הוצאה צמג"א סי' קכ"ח ס"ק נ"ח צ"ס הגאון ברכת הזבח (והוא צחי' צה"ז על הרמז"ס הנדפס בסוף ס' הר המורי') עיי"ש, וכבר עמד צ"ח גם בתשו' מהרי"ט סי' קמ"צ עיי"ש וכמו שז"ל בהגהות רעק"א על השו"ע, (וכן צה"ז על שם הזכיר מד' המהרי"ט) וגם צ"ח בסוגיין עמד צ"ח, וכן עי' בתפא"י על המשניות. ונעתיק כאן מדברי מרן זליקוטי הלכות מש"כ צ"ח וז"ל "והנה אף דמשמע

מהסוגיא דלמ"ד צריך לפרט הנדר אין לחוש דלמא חזיל לגבי חכם ושרי ליה כו' מ"מ למאי דמסקי' דנדר שהודר ע"ד רבים אין לו הפרה כלל, נכון יותר להדירו ע"ד רבים שלא יהי' לו כלל פתחון פה לילך אלל חכם לנקש ענות ותחבולות לזה" עכ"ל. וכעיי"ז ראיתי גם צ"ערוך השלחן" צ"ח"ט שם וז"ל "ולי נראה פשוט דודאי כל מאי דמצינן לחמורי עלי' מחמרינן" כו'.

3. דף על הדף בכורות דף מה עמוד ב

במשנה: והנושא נשים בעבירה פסול עד שידרנה הנאה. ובגמ': דמדרינן לי' ברבים וכו' ע"ש. והקשה החכם צבי (סי' לא) לשיטת הרשב"א בש"ע (יו"ד סי' ב) דמומר לתאבון אין נאמן ששחט יפה אפילו בשבועה, והיינו טעמא לפי שמושבע מהר סיני הוא והו"ל חשוד על השבועה, א"כ מה הועילו בתקנתן גבי כהן הנושא נשים בעבירה שידיר כו' ומהימנינן לי' שלא יעבור על נדרו, והרי כל עובר עבירה הוא חשוד על השבועה דמושבע מהר סיני וכ"ש שיעבור על הנדר דקיל טפי משבועה כו' יעו"ש.

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף מה עמוד ב

תנא נודר ועובד יורד ומגרש. בשו"ת "חכם צבי" (תשובה ל"א) מביא מחכ"א שהקשה משמעתין למש"כ הרשב"א שהחשוד על הדבר אינו נאמן עליו אפילו בשבועה [והובאו דברי הרשב"א ביו"ד] וכתב ע"ז החכ"צ דאין כאן מקום קושיא כלל דהרשב"א איירי בחשוד שעדיין עומד במרדו ובא להעיד לאחרים וכגון מי שחשוד על סתם ינם ובא להעיד לאחרים שייך זה כשר ובזה אמר הרשב"א שאינו נאמן אפילו בשבועה כיון שעדיין עומד במרדו, משאי"כ בשמעתין שאינו עומד במרדו ומקבל עליו לפרוש, ואפילו נדר לא היה צריך שהרי במטמא למתים סגי שיקבל על עצמו, ואי"צ נדר, ורק בנושא נשים הצריכה להוסיף סייג ומשמרת משום דתקיף ליה יצריה ומשו"ה הצריכוהו לנדר, אבל בעצם כבר פסק מלהיות חשוד ואין זה דומה כלל לנידון הרשב"א ז"ל.

5. חידושי הגרי"ז מסכת בכורות דף מו עמוד א

במתניתין הבא אחר נפלים אע"פ שיצא את ראשו חי וכו', והנה רש"י פירש כל המשנה לענין תאומים, וצ"ע למה לא פירש כפשוטו הבא אחריו אח"כ, ולשון המשנה דיצא ראשו חי היה אפשר לפרש דגופו יצא ג"כ אח"כ מת], וצ"ע.

6. ספר יד בנימין

במשנה הבא אחר נפלים [שיצא ראשו חי וכו']. פירש"י ז"ל כגון שהיו תאומים אחד נפל שלא כלו לו חדשיו ואחד כלו לו חדשיו והוליד נפל ראשו חי והחזירו וצא חזירו וקדמו וינא, הרי זה האחרון צכור לנחלה ולא לכהן. ולכא' בתאומים האין משכח"ל שהאחד כלו לו חדשיו והשני לא כלו לו חדשיו, כבר מיישבו צ"חור גדול" על המשניות יעו"ש. (וצתפא"י פי' כגון דבן שמונה חדשים הוליד ראשו חי והחזירו ונסתהה עד חודש ימים וקדמו אחיו וינא, אצל צ"ע חס שייך צמליאות ד"ו, וכן יעו"י צתפארת יעקב שהעיר צוה).

והנה מה שהוכרז רש"י ז"ל לפרש דמיירי בתאומים ולא ניחא לי' לפרש דמיירי כאן צב' עיזורים ונעיצור ראשון נולד נפל ואח"כ נמעצה שנית וילדה דאין השני צכור לכהן רק לנחלה, י"ל פשוט דא"כ למה נקט הוליד "ראשו" הול"ל הבא אחר נפלים שיצא חי כו' אי לאו דאחי לאשמעי' דאפי' צראשו לחוד פוטר את הבא אחריו לכהן וא"כ ע"כ בתאומים עסקי' דצכה"ג שייך המליאות של "ראשו" לחוד אצל צב' עיזורים הרי תמיד ינא הראשון כולו תחילה.

7. רש"ש מסכת בכורות דף מו עמוד א

גמ' נתגיירה מעוברת כו' בכור לכהן ואין בכור לנחלה. ק"ל הא אפילו כפשוט לא שקיל וכדפריך הש"ס לקמן על הסיפא. לא מיבעי' לפי ר"י בתוספות קדושין (ר"ד יח) אלא אפי' לפרש"י שם מ"מ לכתחלה ליכא חיוב להחזיר ומכש"כ לפי הב"ח בדעת הטור שהבאתי שם דלכתחלה היה אסור להחזיר בכל ענין. ואולי דוקא כשהיו הנכסים כבר ביד אחר כשמת היה זוכה בהן. אבל

אם היו ברשותו של אביו כשמת נוטל חלק ירושה כאחיו שהורתן ולידתן בקדושה מד"ס. אבל לפ"ז קשה לשון השו"ע ר"ס ער"ה "גר מעובדי כוכבים שמת כו' אע"פ כו' ולידתן בקדושה כו' וכל הקודם כו'". גם בלא זה קשה לפי לשון הרמזים שהביא הש"ך בסימן קכ"ז סק"ז ע"ש וצ"ע. ולולי פרש"י כאן הייתי מפרש דמירי שאביו לא נתגייר (וכ"מ מפרש"י עצמו לקמן מז"ב) בד"ה אמאי שכתב דלא ציית דינא. משמע מפני שהוא עובד כוכבים ועמש"כ שם) וגר היה יורש את אביו עובד כוכבים מד"ס:

8. ספר יד בנימין

והנה צעיקר האי דינא צנתגיירה מעוצרת דהוי צכור לכהן ראיתי שמתהו צזה האחרונים לשי' הרמב"ן יצמות מ"ז ע"ב דמעוצרת שנתגיירה צנה א"ל טצילה (יצמות ע"ח) אצל מילה לשם גירות צעי' א"כ האיך אמרי' כאן דהוי צכור לכהן הא צשעה שגולד הי' נכרי כל זמן שלא נימול, והוצא קושיא זו צס' "ראשית ציכורים" צשם "החלקת יואצ" מהדו"ת סי' ח', ועיי"ש (צר"צ) שרולא צתחילה לייצב דלענין קדושת צכור העיקר תליא צאס ואח"כ דחה לפרש צענין אחר.

שם במשנה נתגיירה מעוצרת וכו'. עי' צרש"י וצמה שנתצאר שס. והנה מדקתני אינו צכור לנחלה משמע אצל חלק פשוט נוטל, וכצד תמה צרש"ש דהא גר אינו יורש את אציו, ואולי יש לייצב קצת דעיקר מאי דקתני ואינו צכור לנחלה הוא משום שאר אינך מילי אצל צנתגיירה מעוצרת עיקר חידושה הוא דהוי צכור לכהן, ועיי"ש צרש"ש.

9. ספר איזהו מקומן

גיורת שיצאה פדחת ולדה בהיותה נכרית ואח"כ נתגיירה אין נותנין לה ימי טומאה וימי טהרה:

א] הדובב מישרים (מ"א סי' ע"א) הקשה איך יכולה לטבול ולהתגייר, והרי פדחת ולדה חוצצת בבית הרחם, והוכיח כדברי הפוסקים שמקום שאינו ראוי כלל להתגלות אין צריך ראוי לביאת מים.

10. ספר חידושי מרן הגרא"ג זאקס

ואיבעית אימא יכיר לחוד והברת פנים לחוד. וצרש"י: יכיר לחוד, דלא כתיב פנים, הוי פדחת היכר, עכ"ל. וצספר שב שמתחא (שמעתה א' פט"ו) כתב חו"ל: והדברים סתומים, דממ"נ אס ניכר ע"י הפדחת לחודיה בלא הפנים, א"כ אמאי אין מעדיין אלא על פרצוף פנים עם החוטם וכו', ואס אינו ניכר ע"י הפדחת, היכי הוי היכר לנחלה וכו', עיי"ש. ונראה לפי"מ דאיתא צחולין (דף י"ז ע"א) טציעת עינא עדיפא מסימנים, תדע דאילו אמו צי תרי ואמרי פלגיא דהאי סימניה והאי סימניה קטל נפשא לא קטלינן ליה,

ואילו אמרי אית לן טביעות עינא בגויה קטלינן ליה וכו'. ועיי"ש בחוס' ד"ה פליגא, ועיין בספר זכרת שמואל קידושין (סימן כ"א אות ג'), שמצינו בשם הגר"ח דעדים צעין ראייה ממש, וראייה לא הוי אלא בטביעות עין דזהו יסוד ראיית דבר, אבל בסימנים, הם מעדיין על הסימנים וממילא ידעינן דזהו הגזר, אבל בעדות צעין ראייה ממש, שיאמרו העדות על עמם הדבר, ולא על סימנים שרק ממילא ידעינן הדבר ומי הוא הגזר, עיי"ש.

ונראה דזהו ציבור יכיר לחוד והכרת פנים לחוד, פי', היכא דכתיב יכיר צעין רק שנדע מי הוא, ומשום גס פדחת מהני, דמפדחת נדע מי הוא [כמו סימנים דידיעין ע"י הסימנים מי הוא], אבל אין כאן ראייה ממש, אלא נדע ע"י הפדחת מי הוא, אבל היכא דכתיב הכרת פנים צעין ראייה ממש, היינו טביעת עינא, דזהו הגזר, ודו"ק, ונכון.

אבל יש לעיין, א"כ איכא נפק"מ גדולה לדינא אליבא דאמה צין חירון הראשון בגמ' "שאני עדות אשה דאחמירו בה רבנן", לחירון השני "ואיבעית אימא יכיר לחוד והכרת פנים לחוד", אם רואה [העד] רק פדחת - אם הוי ראייה ממש או דהוי רק ראייה כמו סימנים. והוא נפק"מ גבי עדות לכל התורה כולה, אם רואין רק הפדחת אם הוי זה ראייה או לא, ודו"ק היטב, ולע"ג.

11. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף מו עמוד ב

בגמ' ואיבעית אימא יכיר לחוד והכרת פנים לחוד. וצ"ב בתירוץ הגמ' דהא ר"י ס"ל דסגי לענין יכיר בפדחת, ואמאי לא יהינן נמי לענין עגונה, ובשלמא אי הוי כתיבא קא דבעי' הכרת פנים בעגונה, הי' שייך לומר הכרת פנים לחוד. אבל הא מילתא דהכרת פנים הא כתיבא בקרא בישעי', ומנא לן לומר דבעגונה דאקילו ליבעי הכרת פנים.

והנה לתירוץ קמא דגמ' כי אקילו רבנן בסופה בתחלתה לא אקילו רבנן מסתברא דהא דלא סגי בפדחת היינו דווקא בגוונא דאקילו בסופה והיינו בעדות דע"א וכדו'. משא"כ אי אתו תרי בזה כיון דליכא קולא תיסגי בעדות על פדחת אף בעדות אשה. אולם לתירוץ בתרא הרי איכא תרתי הכרה והכרת פנים, ולענין בכור לנחלה דלא בעי' עדות כלל הרי מה דבעי רחמנא יכיר - סגי בפדחת, אולם הא איכא בקרא דבר נוסף דהכרת פנים, ושזה שאני מ'יכיר' דהתם לא כתי' פנים, ובזה יתכן דאף בדאיכא עדות לא תיסגי בפדחת לחוד. דהיכי דבעי' עדות לא תיסגי בהכרה בלבד ובעי הכרת פניהם ענתה במ, דזה הוי הכרה ברורה. ולית לן לאוכוחי ממה דמצינו דסגי לענין יכיר דתיסגי נמי למילתא דבעי עדות.

12. דף על הדף בכורות דף מו עמוד ב

בגמ': ת"ש פדחת בלא פרצוף פנים, פרצוף פנים בלא פדחת אין מעדיין וכו' מאי קראה. הכרת פניהם ענתה במ וכו'. בספר אהל דוד (חלק ב) ביאר מש"כ בשיר השירים (ז, ה): אפך כמגדל הלבנון וגו' וכתב רש"י: איני יכול לפרשו לשון חוטם לא לענין פשט ולא לענין דוגמא כי מה קילוס גוי יש בחוטם גדול וזקוף כמגדל, ואומר אני אפך לשון פנים, וזה שהוא אומר לשון יחיד, ואינו אומר אפך שעל המצח הוא מדבר שהוא עיקר הכרת פנים, כענין שנאמר (ישעיה ג, ט) הכרת פניהם ענתה במ, ותדע שהרי מקלסם והולך מלמטה למעלה עיניך בריכות בחשבון ואחריהם המצח וכן האומות מקלסות (יחזקאל ג, ח) מצחך חזק לעומת מצח כל הבאים להרעותך ולפתותך עכ"ל רש"י. והדברים אינם ברורים. אך לפי המבואר בגמ' כאן וכנ"ל שמצח בלי חוטם אינו ניכר, ורק ע"י החוטם יש להחשיבו להכרה, א"ש דמשום הכי מכנה כאן למצח בשם "אפך". וכנראה שזה כונת רש"י כאן שהביא מקרה זה ד"הכרת פניהם ענתה במ", שהכרת הפנים היא על ידי האף והמצח דוקא ודו"ק.